

Koyo Kouoh, babu yetu

Felwine Sarr

Profesa Kamili wa Uchumi
Profesa Mashuhuri wa Masomo ya Kifaransa (Anne-Marie Bryan Distinguished Professor),
Chuo Kikuu cha Duke
felwine@gmail.com

Marie Hélène Preira

Mkurugenzi Mwandamizi wa Maonesho, Haus der Kulturen der Welt, Berlin, Ujerumani
mariehelene@rawmaterialcompany.org

Mnamo Juni 14 huko Dakar, marafiki, familia, na wafanyakazi wenzake na washirika wa Koyo Kouoh walikusanyika kusherehekea na kuheshimu maisha na kazi ya marehemu Koyo Kouoh hivi karibuni. Kila mtu alilipa heshima kwa maisha na kazi inayozingatia ubinadamu, ambapo jamii, upendo, na maadili ya uhusiano yalikuwa muhimu. Kwa kutambua urithi wake, Global Africa ilitaka kushiriki na kukuza heshima hii kwa kuchapisha hotuba za ufunguzi na za kufunga za siku hii ya ukumbusho.

How to cite this paper:
Sarr, F., & Pereira, M. H. (2025). Koyo Kouoh, babu yetu. *Global Africa*, (10), pp. 40-45.
<https://doi.org/10.57832/m14f-mc07>

Published: June 20, 2025

© 2025 by author(s). This work is openly licensed via [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

© Djibril Dramé (Gadaay), picha iliyopigwa wakati wa sherehe ya kumbukumbu ya Koyo Kouoh iliyoandaliwa na RAW Material Company tarehe 14 Juni 2025

© Djibril Dramé (Gadaay), picha iliyo pigwa wakati wa sherehe ya kumbukumbu ya Koyo Kouoh iliyoandaliwa na RAW Material Company tarehe 14 Juni 2025

Wasifu

Koyo Kouoh alianzisha [Kampuni ya RAW Material](#) mnamo 2008 na akaongoza programu zake kwa uangalifu na hatia hadi 2019, alipoteuliwa kuwa Mkurugenzi Mtendaji na Msimamizi Mkuu wa Jumba la [Makumbusho la Zeitz la Sanaa ya Kisasa Afrika](#) (Zeitz MOCAA), huko Cape Town, Afrika Kusini. Mnamo 2024, aliteuliwa mkurugenzi wa idara ya sanaa ya kuona ya Maonyesho ya [61 ya Kimataifa ya Sanaa ya Venice Biennale](#), kwa pendekezo la rais wake Pietrangelo Buttafuoco. Akiwa anaongoza maonyesho na programu katika taasisi yake mwenyewe, Koyo Kouoh amebuni maonyesho yenye matokeo na maono duniani kote, kama vile [Body Talk: Feminism, Sexuality and the Body in the Works of Six African Women Artists](#), yaliyowasilishwa kwa mara ya kwanza kwenye Wiels, huko Brussels (Ubelgiji) mnamo 2015. Aliratibu onyesho la [Still \(the\) Barbarians](#), wakati wa toleo la 37 la EVA International, sanaa ya kisasa ya Ireland inayofanyika kila baada ya miaka miwili, huko Limerick, mnamo 2016.

Alishiriki katika Mashindano ya 57 ya Kimataifa ya Carnegie huko Pittsburgh, Pennsylvania (Marekani), na maonyesho ya [Dig Where You Stand](#) (2018-2019), matokeo ya utafiti wa kina: maonyesho ndani ya maonyesho, iliyoundwa kutoka kwa makusanyo ya Carnegie Makumbusho ya Sanaa na Historia ya Asili. Alianzisha mradi wa utafiti wa [Kuokoa Bruce Lee: Sinema ya Kiafrika na Kiarabu katika Enzi ya Diplomasia](#) ya Utamaduni wa Soviet, iliyowasilishwa kwenye Jumba la Makumbusho la Garage la Sanaa ya Kisasa huko Moscow na Haus der Kulturen der Welt huko Berlin (2015-2018). Alishiriki pia katika urekebishaji wa [Douala Metamorphosis](#) wakati wa Saluni ya Mjini ya Douala, Kamerun, mnamo 2013, na vile vile katika maonyesho Jifanye Nyumbani: Ukarimu wa Kisasa katika Ulimwengu Uliobadilika, iliyoundwa kwa ushirikiano na Charlotte Bagger Brandt kwa Kunsthall Charlottenborg huko Copenhagen, mnamo 2010.

Akifanya kazi sana katika nyanja muhimu, za Kiafrika na kimataifa, Koyo Kouoh amehudumu katika bodi kadhaa za mashirika ya kimataifa ya sanaa, ikijumuisha ile ya DAAD (Huduma ya Ubadilishanaji wa Kielimu ya Ujerumani). Pia amekuwa juror kwa tuzo nyingi na heshima, ikiwa ni pamoja na [Tuzo ya Celeste](#) mwaka wa 2015, [Kituo cha Orodha ya Vera ya Sanaa na Siasa](#) kutoka 2018 hadi 2020, na [Tuzo za Art Basel](#) mwaka huu, mpango uliojitolea kusherehekea wasanii, wasimamizi na watu wenye ushawishi ambao wanabadilisha eneo la sanaa duniani. Koyo Kouoh anaacha nyuma kundi kubwa la kiakili la kazi kama mwandishi, mhariri na mchapishaji. [Tunapotuona:](#)

[Karne ya Uchoraji Weusi katika Uchoraji](#) (2022), ambayo iliambatana na onyesho la ufunguzi sawa wa kichwa huko Zeitz MOCAA mnamo Novemba 2022; [Shooting Down Babylon](#) (2022), taswira ya kwanza ya kazi ya msanii wa Afrika Kusini Tracey Rose; [Kupumua Nje ya Shule: RAW Academie](#) (2021); [Ripoti ya Masharti ya Historia ya Sanaa barani Afrika](#) (2020); [Neno!Neno?Neno! Issa Samb na The Undecipherable Form](#) (2013); na [Ripoti ya Masharti ya Ujenzi wa Taasisi za Sanaa Barani Afrika](#) (2012), miongoni mwa nyinginezo. Alisimamia programu ya elimu na sanaa katika Maonesho ya Sanaa ya Kiafrika ya 1-54 huko [London](#) na [New York](#) kutoka 2013 hadi 2017, na alikuwa sehemu ya timu za wahifadhi wa [documenta](#) 12 (2007) na [documenta](#) 13 (2012) huko Kassel, Ujerumani. Mnamo 2020, alipokea [Grand Prix Meret Oppenheim](#), tofauti ya juu zaidi ya kisanii ya Uswizi, ambayo inatambua watu wanaoongoza katika sanaa, usanifu, ukosoaji, na ukuzaji wa maonyesho. Wakati wake akiwa [Zeitz MOCAA](#), Koyo Kouoh alizindua programu za ubunifu na maono, kama vile [Mpango wa Ukaaji wa Atelier](#), ambao unapanua shughuli za jumba la makumbusho hadi uzalishaji wa tovuti, na [Mpango wa Ushirika wa Makumbusho](#), kwa ushirikiano na Chuo Kikuu cha Western Cape, unaolenga wataalamu na watafiti vijana kutoka makumbusho katika bara zima. Kazi yake ya uhifadhi imezingatia maonyesho ya kina ya monografia ya wasanii wa Kiafrika na diaspora. Katika kazi yake yote, ametoa mwonekano usio na kifani kwa wasanii kutoka bara la Afrika na diasporas zake. Katika RAW Material na kwingineko, ameratibu maonyesho na wasanii kama vile Otobong Nkanga, Johannes Phokela, Senzeni Marasela, Abdoulaye Konate, Tracey Rose, na Mary Evans.

© Djibril Dramé (Gadaay), picha iliyopigwa wakati wa sherehe ya kumbukumbu ya Koyo Kouoh iliyoandaliwa na RAW Material Company tarehe 14 Juni 2025

Kër Koyo, na Marie Hélène Pereira

Jina langu ni Marie Hélène Pereira na mimi ni sehemu ya timu ya RAW Material Company inayotoa sauti yangu ili kukutumia ujumbe huu wa kukaribisha kwa niaba ya timu nzima: Fatima Bintou Rassoul Sy, Mame Farma Fall Borom Xaliss, Marie Cissé, Filly Gueye, Haja Fanta, Kerry Etola Viderot, Marie Flavienne Sambou, Aminata Cissé, Fatou Sané, Omar Koné.

Daal len ak jaam, Tunakukaribisha, Ardhi kwa amani.

Karibu kwenye Kampuni ya RAW Material, kituo cha sanaa, maarifa na jamii NDIYO, lakini hasa Kër Koyo, nyumba ambayo Koyo Kouoh alijenga kwa mikono yake, kwa ukarimu usio na kifani na ukali wa kiakili. Nyumba ambayo wanadamu wako katikati ya mawazo na matendo yote. Nyumba ya sanaa na ubinadamu.

Kër Koyo amewajua watu wengi warembo, lakini leo hii ni ya kipekee, imejaa upendo, imejaa hisia za huzuni na kufadhaika lakini imefunikwa na matumaini na nguvu za kinga.

NDIYO, Kër Koyo amejawa na mapenzi leo ingawa tunakosa sauti yake na kukumbatiana kwake kwa muda mrefu sana. Wengi wenu mlikuja kumuenzi na kumsherehekea nyumbani kwake na tunakushukuru sana. Hii inatuonyesha kwamba ingawa hatukuwa tena katika ulimwengu huu, Koyo hakutuacha sisi mayatima. Roho yake imekuwa ikitutazama tangu alipojiunga ghafla na ulimwengu wa mababu zake mnamo Mei 10.

Kuandamana na Koyo kwenye nyumba yake ya milele bila shaka ndilo zoezi chungu zaidi ambalo tumelazimika kufanya baada ya kushiriki naye njia nyingi na vita tangu kuundwa kwa Kampuni ya RAW Material mwaka wa 2008 na 2011 huko Dakar hadi leo na milele.

Mpendwa Koyo, Waamazon wote wa RAW wanasema ASANTE kutoka chini ya mioyo yao na kujitolea kwako nukuu hii kutoka kwa Maryse Condé asiyetikisika ambayo ulivutiwa nayo sana:

Wafu hufa tu ikiwa watakufa mioyoni mwetu. Wanaishi ikiwa tunawathamini, ikiwa tunaheshimu kumbukumbu zao, ikiwa tunaweka kwenye makaburi yao sahani ambazo wakati wa maisha yao zilikuwa na mapendekezo yao, ikiwa kwa vipindi vya kawaida tunakusanyika ili kuwasiliana katika kumbukumbu zao. Maneno machache yanatosha kuwaita, wakibonyeza miili yao isiyoonekana dhidi ya yetu, bila subira ili kujifanya kuwa muhimu.

Wanasema hakuna mtu anayeweza kuelewa kikamilifu hisia ya kupoteza bila kuwa na upendo wa dhati. Hukuwa tu mshauri, Koyo, lakini kwetu sote, ulikuwa mama, shangazi, dada mkubwa, mshauri mwenye maono, na mratibu wa ajabu. Kupita kwako kumetuacha sote tukiwa na huzuni, huzuni na kujawa na hisia kubwa ya kupoteza. Ulikuwa nguvu ya kweli ya asili, chanzo cha furaha, fadhili, ukarimu, na akili ya kina. Ingawa uchungu na huzuni bado ziko wazi machoni petu, tunahisi shukrani nyingi kwa kuwa na heshima na fursa ya kukujua.

Kukaribisha wageni ilikuwa sanaa yako, kila wakati hakikisha kila mtu anastarehe. Ulitufundisha kuwapa watu chakula kila wakati, lakini kamwe tusiguse miondo yako—ilikuwa takatifu!

Saa RAW, kila mara tulikusanyika karibu na milo ya kujitengezea nyumbani na juisi ya tangawizi yenye kuchangamsha. Mvinyo na champagne zilipatikana kila wakati ikiwa tungetaka kujifurahisha jioni ya kicheko na kusimulia hadithi. Dada za bahati, bila shaka, walipokea zawadi: viatu, mifuko, na nguo kwa kila mtu!

Koyo, ulituonyesha njia, ulitutunza kwa taaluma, ulitumia akili yako bila kuchoka, ambayo tunazingatia moja ya talanta zako kubwa. Ulijua kila wakati jinsi ya kugundua shida na kutarajia suluhisho kwetu na kwa RAW, nguzo ya kweli katika hali zote.

Tumeshiriki nawe upendo mwingi, nguvu chanya, machozi, furaha, changamoto na mafanikio. Barabara ni ndefu, lakini tutabaki imara, tukiimarishwa na masomo yote uliyotufundisha.

Asante kwa neema na ukarimu wako, Bibi Koyo! Maneno hayatoshi kukushukuru; mioyo yetu inafanya na itafanya hivyo kila siku.

Asante kwa kutushika mikono, siku zote na kila mahali.

Asante kwa kuongoza njia. Asante kwa nuru yako.

Asante kwa dada yako.

Asante kwa shule hii ya maisha ambayo ni Kampuni ya RAW Material.

Tutaendeleza RAW, tukijua kiini cha mapambano uliyosababisha kuanzisha taasisi ya kudumu ya kutumikia vizazi vijavyo.

Ubarikiwe sana Koyo, Issa akukaribishe kwa mikono miwili kama alivyo siku zote, roho yako iendelee kutembea nasi kwa uwepo wa milele.

Tukiwa tumezungukwa na familia yako, marafiki, na wafanyakazi wenzako, sote tumekusanyika hapa leo katika ushirika ili kukuadhimisha kwa sura yako, kwa neema, mwanga na nguvu.

Kutakuwa na machozi, bila shaka; huzuni haiwezi kuepukika. Lakini pia kutakuwa na milipuko ya kicheko, joto, hadithi za pamoja, chakula cha pamoja, muziki, na zaidi ya yote, upendo mwingi. Timu nzima ya RAW ikiandamana na wajumbe wa Bodi yake ya Wakurugenzi Sylvain Sankalé, Felwine Sarr, Roger Buerger, Laetitia Catoir wanakuambia *jërëjëf Koyo, Gacce ngalama!*

© Djibril Dramé (Gadaay), picha iliyopigwa wakati wa sherehe ya kumbukumbu ya Koyo Kouoh iliyoandaliwa na RAW Material Company tarehe 14 Juni 2025

Kulikuwa na muziki na Felwine Sarr

Tangu asubuhi ya leo, kumekuwa na muziki, maneno, shuhuda, matambiko, filamu, ngoma, mashairi, simanzi, mawazo, hisia za kimya zikisomwa kwenye nyuso, nyingine zikimiminika kwa ukarimu na kuambukizana.

Sote tulikuja na kipande cha kitu cha thamani, kutoa na kushiriki: neno, tabasamu, kusikiliza kwa makini, mawazo, kumbukumbu.

Tangu asubuhi hii, kumekuwa na jumuiya ya Koyo; familia yake, wazazi wake, marafiki zake, jumuiya yake ya kihisia na iliyochaguliwa ambao wamekusanyika leo Raw kumsherehekea; kusherehekea maisha yake, yeye alikuwa nani, yeye ni nani, ambaye anabaki katika maisha makubwa na yasiyo na mwisho. Ambaye anabaki katika maisha yanayostahimili, ambaye anabaki katika mioyo na akili zetu. Koyo alikuwa amechagua huduma yake; alikuwa ameamua kutajirisha nafsi ya jumuiya, kuamsha roho, kulisha hisia, kuboresha mtazamo, kuunda miunganisho.

Koyo aliacha urithi katika vipande vipande; ishara pana inayoenea, moyo unaong'aa ambao unarudisha nuru yake, mwali unaowasha mioto mingine. Hili ndilo linalotufanya sisi sote, tunapokusanyika hapa kumzunguka.

Hakuna maneno yanayoweza kuhitimisha, wala kutoa hesabu kwa yale tuliopata wakati wa siku hii, yale yaliyotokea, yale yanayoendelea kuchimba mtaro ndani yetu.

Maneno machache ambayo ningependa kukushirikisha yako hapa ili kuongeza muda huu uliositishwa; hali hii, hisia hii ya ushirika na kuwepo kwa ushirikiano.

Maneno machache ambayo ningependa kukushirikisha hayatakuwa maneno ya ahadi. Bora kuliko ahadi, kusema tu kwamba tutaendelea tu kazi, harakati, njia, kasi. Tutapanua ishara, tutapita mwali, tutaendelea kupanua mwanga.

Tamaa hii ya kuendelea na safari iko mahali fulani ndani yetu, mahali ambapo uongo huepuka wakati na kusahaulika.

Siku hii itaendelea ndani yetu; tutaibeba pamoja nasi kama zawadi ambayo Koyo alitupa kwa kuweza kuionja pamoja.